

Cap on va la democràcia?

Suplement del Quadern núm. 181 de CJ - (núm. 215) - Novembre, 2012
Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona - Tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

1. La democràcia en crisi¹

Quan pensem «cap on va la democràcia», immediatament ens ve al cap la crisi de les institucions tradicionals de la democràcia. És a dir, la crisi dels partits, dels estats tal com els coneixem i dels actors tradicionals de la transformació social, com han sigut, per exemple, els sindicats. Però la crisi és molt més profunda i afecta també moltes institucions petites.

Les causes són múltiples:

- Una dinàmica institucional que ha afavorit un tipus de carrera professional política i un desenvolupament de les estructures organitzatives altament burocratitzades i vinculades a la gestió i al control del poder institucional.
- Una desafecció i un desinterès creixent per la política de molta gent amb vocació de transformació social i de servei públic, que ha redirigit el seu treball i la seva dedicació cap a altres

espais i organitzacions, diferents de les tradicionals.

– Una dinàmica social i cultural molt individualista, interessada i hedonista, que ha pensat que tot això dels “assumptes públics” era una qüestió de polítics i que el que havíem de fer cadascú de nosaltres era viure la vida, la nostra família, els nostres petits projectes...

Una de les grans aportacions del moviment generat pel 15M ha sigut precisament la visibilització d'aquesta crisi i l'intent de retorn a una consciència que considera necessari el compromís de tots per a assolir el canvi social que volem. Però amb això no n'hi ha prou: cal analitzar, per una banda, quines dinàmiques globals de les estructures i de les institucions estan donant lloc a la crisi del sistema democràtic i, per l'altra, identificar quines dinàmiques (personals i grupals) contribueixen a aprofundir en aquesta crisi o aspiren a superar-la.

2. Repensar i reinventar allò que tenim

2.1. Institucions: del desprestigi a la reinvençió

La majoria de ciutadans pensa que les institucions polítiques que tenim, tal com funcionen avui dia, no ens representen. Per una banda, perquè han agafat una dinàmica de desconexió de la ciutadania, s'han burocratitzat i s'han allunyat de les lluites socials. I per l'altra, perquè fan política al dictat de les decisions d'uns "mercats" que imposen no tan sols objectius macroeconòmics com la reducció del dèficit, sinó també quines mesures concretes (retallades i més retallades) s'han de prendre per a assolir aquests objectius.

Tot això posa de manifest la impotència de les nostres institucions. No tenim mecanismes polítics per a controlar el funcionament global del capitalisme financer, però el pitjor de tot és que tampoc no sembla que hi hagi gaire voluntat de tenir-los. I creix el dubte de si aquesta falta de voluntat política es deu a la falta de visió o es deu a una classe política que està més pendent del que diuen les agències de *rating* que del que necessiten realment els ciutadans.

Urgeix reinventar aquestes institucions perquè puguin fer front als nous reptes. Una reinvençió que les torni a connectar amb la ciutadania i que els atorgui capacitat de control sobre l'economia.

2.2. Actors: diversitat, xarxa i nous espais

La qüestió dels nous actors polítics ens pot orientar en aquesta reinvençió. Quan va sorgir el 15M se'l va acusar injustament de no fer propostes concretes, quan el seu valor, més que en les propostes, residia a recordar quelcom malauradament oblidat: que la legitimitat política radica en la ciutadania, i que els ciutadans exerceixen aquesta ciutadania quan exerceixen la seva capacitat crí-

tica i de pressió política. Per això el gran repte que el 15M i altres moviments planteja als partits polítics no és que incloguin alguna de les seves propostes en els seus programes, sinó que canviïn la forma de gestionar el seu funcionament intern, que replantegin la seva funció pública i la manera com l'exerceixen en l'actualitat.

És evident que els actors polítics tradicionals no tornaran a ser "hegemònics", ni lideraran en exclusivitat l'acció política. Caldrà comptar en el futur amb els diferents moviments, entitats, organitzacions, assemblees de barri, ONG, cooperatives de consum... per a una acció conjunta, per a una acció en xarxa. S'ha acabat la idea que la política la fan els partits polítics, i el partit que no ho entengui així té poc futur.

2.3. Ciutadans en un món global

Sorgeixen, doncs, nous espais de debat polític, de generació de propostes. Probablement els partits d'esquerres, i també els sindicats, s'adonaran a poc a poc que el discurs sobre què representa l'esquerra en el segle XXI no el determinaran ells amb els seus afiliats, sinó que també es construirà a les assemblees del 15M o en espais com el Fòrum Social Mundial o a través de les iniciatives d'economia alternativa... Tots aquests espais hauran d'estar interconnectats, a través d'una manera diferent de treballar.

El gran repte és que, per una banda, les institucions democràtiques tradicionals, amb els seus actors polítics, siguin capaços de transitar cap al reconeixement d'aquesta pèrdua d'exclusivitat, i, per l'altra, la ciutadania mobilitzada a través dels moviments socials reconegui la necessitat de comptar amb les institucions per a generar transformació social. Seria una ingenuïtat històrica pensar que podem construir la nova democràcia del segle XXI fent una espècie de *tabula rasa*.

3. Dos obstacles...

3.1. *La societat sota el domini del mercat*

El gran problema que tenen la societat i les institucions democràtiques és que la llibertat està segregada pel domini implacable dels mercats i la lògica neoliberal. Aquest segregat es fa efectiu per la via dels mecanismes de l'economia financera, però també per la via de l'hegemonia cultural i dona lloc a una radicalització de fenòmens com el consumisme, l'individualisme o la mentalitat economicista que han envaït molts espais de la nostra vida i que impedeixen crear mecanismes de cooperació per repensar el món amb criteris diferents. Un dels lemes principals del 15M, «no som mercaderia en mans de polítics i banquers», reflecteix molt bé la presa de consciència d'aquesta mercantilització de la nostra vida.

3.2. *Una societat molt fragmentada*

Un dels factors que reforça aquesta hegemonia és la manera com està estructurada la nostra societat. Tenim una societat amb una democràcia dèbil i, a més, una societat molt fragmentada. Aquesta és la reflexió que fa Zygmunt Bauman quan parla de la «societat líquida». Tenim poques estructures d'articulació de l'acció col·lectiva i, per tant, hi ha massa distància entre la capacitat de decisió del ciutadà a escala individual i els nuclis de decisió des dels quals s'organitza la vida social. En aquest sentit el repte és reconquistar el poder de decisió a diferents nivells de les estructures socials.

4. ...i quatre línies d'acció

4.1. *Resistències i denúncia de les injustícies*

La primera línia d'acció ha de consistir a promoure i alimentar tot el que són resistències ciutadanes i denúncia de la injustícia. És a dir, treballar per agrupar ciutadans

que s'indignen davant una injustícia i decideixen oposar-s'hi. Sigui la injustícia que sigui, des de la lluita contra els desnonaments, passant per la defensa de la sanitat pública, fins a l'auditoria ciutadana del deute.

Creix a poc a poc la consciència que totes les lluites són la mateixa lluita: locals i globals, minoritàries i majoritàries, les dels drets socials i les dels drets civils. És cada vegada més comú el pas des de la indignació per un tema que afecta personalment, a la indignació per un model de societat que dificulta la vida a la majoria de la gent i especialment als més dèbils.

4.2. *Construcció d'alternatives*

La segona línia de treball consisteix a promoure projectes col·lectius que són escola de democràcia i participar-hi. La majoria d'aquests projectes estan relacionats amb la democràcia a l'economia: cooperatives de consum, cooperatives de treball associat, assemblees de barri... Aquestes són estructures de nivell intermedi fonamentals, ja que s'hi exerciten i practiquen valors que són la base per a la regeneració democràtica, alhora que es desenvolupen noves formes de participació i d'acció política.

4.3. *Reacció i acció ciutadana*

Sense un canvi de mentalitat personal, de les idees sobre el món o la societat, resulta impossible el canvi social. Aquest canvi inclou les actituds, el coneixement i la informació, la capacitat crítica i la capacitat de compromís i solidaritat. Només les persones que transiten per aquest tipus de processos poden contribuir a la recuperació democràtica a tots els nivells.

4.4. *Local i global*

L'última línia de treball és aprofundir la consciència que, tot i que els problemes si-

guin molt grans i complexos, i d'abast global, les accions locals, encara que parcials, tenen el seu impacte. Certament que el repté és construir la democràcia global, perquè és en aquest àmbit on es mouen les regles del poder econòmic, però aquesta només es construirà des de la ciutadania global que treballa en xarxa, que fa pressió, etc. I allà resideix precisament la importància de les accions locals.

Aquestes quatre línies d'acció tenen un nou instrument de comunicació i activisme que està sent clau per la seva capacitat de mobilització i d'incidència social: les xarxes socials. Un instrument que també comença a ser clau en la generació de consciència crítica i d'una nova personalitat ciutadana.

5. Radicalitat democràtica per a un món en crisi

Com a conclusió, permetin-me utilitzar una citació de Joan Subirats, un dels experts més reconeguts en gestió pública i innovació democràtica:

«Si alguna cosa queda clara en els temps que corren és que no hi haurà “nova política”, “nova democràcia”, sense que això afecti de manera substantiva i neta la vida quotidiana de la gent. Està en joc que la tecnologia, que permet evitar intermediacions sense valor, que posa en qüestió formes obsoletes de fer política, permeti així mateix construir una societat més equitativa, més justa o, en

paraules de Rosanvallon, “una societat d'iguals”.

Estem en moments de gran transformació en la vida i les interaccions socials [...] i el que també percebem són els avenços cap a una societat en la qual es fan més fràgils o es trenquen els vincles d'integració social. Els factors de classe segueixen influint, però sorgeixen múltiples eixos de desigualtat i de diversificació social, que generen, doncs, molta més complexitat en el diagnòstic i en la recerca d'alternatives. [...] Els resultats d'aquest procés haurien de contribuir a la defensa d'una nova concepció d'allò “públic”, apropant-lo a la idea d'allò “comú” [...].

Entenem que aquesta nova concepció d'allò públic com el que és comú, és a dir, el que és assumpte de tots, està vinculada a una idea dinàmica de ciutadania. Una concepció de la ciutadania articulada des dels valors de la igualtat d'oportunitats i de condicions de partida, de la solidaritat, la democràcia i l'autonomia personal. Una ciutadania que només pot créixer i consolidar-se mitjançant el seu propi exercici. Una ciutadania que ha de deixar de ser un simple receptacle o contenidor de drets reconeguts, per convertir-se en un exercici permanent de coresponsabilitat i solidaritat social sobre els problemes comuns.»²

Elvira Durán Costell

Àrea social de Cristianisme i Justícia

1. Aquest Paper és la síntesi d'una conferència dins del Curs de Formació Política organitzat pel Centre d'Estudis Pastorals (CEP) i per Acció Catòlica Obrera (ACO), a Barcelona (març del 2012).

2. Joan SUBIRATS, *Otra sociedad, otra política*, Barcelona, Icaria editorial, pàg. 81, 82, 86.